

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING XISSIY-MA'NAVIY RIVOJLANISHIDA OILANING O'RNI

*Andijon davlat tibbiyot instituti,
O'zbek tili va adabiyoti, tillar kafedrası o'qituvchisi
Urinbayeva Barchinoy Zafarjanovna*

Annotatsiya: *Jamiyatning ma'naviy takomili unda amalga oshiriladigan ta'lim – tarbiya ishlarining mazmuni, shakl mohiyatiga bog'liqdir. Ushbu maqolada maktabgacha ta'limda bolalarning hissiy-ma'naviy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda oilaning ahamiyati yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *simulyatsion ta'lim, hissiy-ma'naviy rivojlanish, maktabgacha ta'lim, Davlat ta'lim standartlari (DTS), tarbiyachi-pedagog, interaktiv metodlar, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiylashuv, psixodinamik nazariya, kognitiv rivojlanish, madaniy-tarixiy yondashuv, gumanistik ta'lim, pedagogik psixologiya, hissiy intellekt, o'z-o'zini anglash.*

Farzandini har tomonlama kamol topib ulg'aytirish, haqiqiy inson qilib tarbiyalash har bir ota-onaning ezgu niyatidir. Chunki aqlan va axloqan barkamol bo'lgan kishi ona yurti oldidagi xizmatlari uchun doimo xalq orasida hurmat e'tiborda bo'lgan va e'zozlangan. Shu bois o'zbeklar insoniylik fazilatlarini poydevorining faqatgina oilada qo'yilishini, ya'ni odob-axloqning avvali oiladan boshlanishini azal-azaldan sezishgan va oila tarbiyasiga alohida e'tibor bilan qarashgan.

Oila – nafaqat bir yurtning, balki umuminsoniyatning katta siyosati balki Sharqda oila qadim-qadimdan muqaddas qo'rg'on hisoblangan. O'zbek oilalarining serfarzandlik, serildizlik, xususiyatlari qadim – qadimdan va hozir boshqa millat kishilarida ham hayrat, ham hurmat uyg'otgan xususiyatdir. Oila – hayotning abadiyligini, avlodlarning davomiyligini ta'minlaydigan, muqaddas urf-

odatlarimizni saqlaydigan, shu bilan birga, kelajak nasllar qanday inson bo'lib yetishishiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'i.

Sharq mutafakkirlari bola tarbiyasi bilan asosan ota-ona shug'illanishi kerak, degan hulosaga kelganlar. Bu bilan ular oilaviy tarbiyaning roliga katta e'tibor berganlar.

Rizouddin ibn Faxruddinning "Oila" nomli risolasida bola tarbiyasi yomon niyat va qo'pollik bilan emas, balki sabr toqat, matonat, mehribonlik, chidamlilik, shavqatu sezgirlik bilan bo'lishi kerak. Zarar bilan foydani ayira olmagan yosh go'dakni nazoratsiz tutish ulug' hatolikdir.

Farobiyning ta'lim-tarbiyada yoshlarni mukammal inson qilib tarbiyalashda xususan, aqliy-axloqiy tarbiyada alohida e'tibor berganligi ko'rinib turibdi, uning e'tiqodicha bilim, ma'rifat, albatta yaxshi ahloq bilan bezamog'i lozim, aks holda kutilgan maqsadga erishilmaydi, bola yetuk bo'lib yetishmaydi.

Ibn Sino bola tarbiyasi va tarbiya usullari haqida qimmatli fikrlarni bildirgan. Ibn Sino bolaning axloqiy tarbiyasi haqida bildirgan fikrlarida oilada bolani tarbiyalash ota-onaning asosiy maqsadi va vazifasidir.

Jaloliddin Davoniy ota – onaning bolani tarbiyalashdagi axamiyatiga keng to'xtalgandi. Uning fikricha oila tarbiyasida ota ham, ona ham teng huquqli, teng ishtirok etishi bolaning yaxshi xulq – odob qoidalarini muayyan bir kasbni egallashiga ko'maklashishi ilm – fan va kasb – hunar egallashining moddiy asosi bo'lmishoziq – ovqat, kiyim – kechak, kerakli buyum va jixozlarni yetkazib berish uchun jozibalik ko'rsatishi kerak.

Sharq muntoz adabiyotining buyuk namayondalaridan biri Muslixiddin Sadi Sheroziy oila bolaning baxti, kelajagi uchun zamin yaratuvchidir. Oilada asosiy tayanch otadir. U ma'suliyatli tarbiyachidir. Ota o'z bolalarini tarbiyalashi, o'qitishi, hunarga o'rgatishi, jismonan chiniqtirishi kerak.

Oiladagi bola tarbiyasida ob'yektiv va sub'yektiv omillarning roli katta. Oilaning moddiy ta'minoti va farovonlik (maishiy turmush) darajasi, oila budjetining mavjud holati, undan oqilona foydalanish borasidagi tajriba, sog'lom

muhitning barqarorligi va hokazolar ob'ektiv omillar sanalsa, oiladagi shaxslararo munosabatlar, oila a'zolarining ma'lumot darajasi hamda fiziologik, psixologik, madaniy jihatdan komilligi, oilaviy hayotni tartibga solish, hamkorlik, birlik tamoyillariga tayanish, ularning qiziqish va ehtiyojlari o'rtasidagi mutanosiblik kabi tushunchalar sub'yektiv omillar sanaladi.

Oilada aqlan yetuk, barkamol bolaning dunyoga kelishi, sog'lom va ahil oila mehnatining yuksak samarasi hisoblanib, oilada mehr-muhabbat, o'zaro hurmat, yuksak axloqiy-ma'naviy qadriyatlar muhitini shakllantirish har birimizning vazifamizdir. Ushbu vazifani bajarishda ma'naviy qadriyatlarning o'rni beqiyos. Qadriyatlar jamiyat rivojining negizi, millatning tarixiy taraqqiyotida erishilgan muvaffaqiyatlarini avloddan – avlodga o'tkazuvchi qudratli omildir. Tarixiy taraqqiyot bosqichlariga nazar tashlar ekanmiz, har bir jamiyat, davlat o'zining milliy qadriyatlarini rivojlantirmay hamda mustahkamlamay turib taraqqiy etmagan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2021-yil 19-yanvar kuni ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida: "Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir. Biz yangi O'zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyat", – deb e'tirof etdilar.

Qadriyatlar xalqimizning bebaho boyligi sifatida madaniy-ma'rifiy hodisalar, urf-odatlar, an'analar zahirida inson qadr-qimmatining oshishiga xizmat qiladi. Oilada bolaga salomlashishdan tortib to'g'ri ovqatlanish, kiyinish, kattalar va tengdoshlar bilan o'zaro muloqot, hurmat-izzat, jamoatchilik ichida o'zini tutish singari ma'naviy-ma'rifiy, yurish-turish bilan bog'liq ham milliy, ham umuminsoniy qadriyatlar singdirib boriladi. Bola o'zini, o'zligini anglash sari qadam qo'yganidan unga g'amxo'rlik qilayotgan ota-onalarini, yaqinlarini, tevarak-atrofni tanishni, ularning xatti-harakatlariga taqlid qilish va o'zlashtirishni boshlaydi. O'zbek

oilalariga xos bo'lgan halollik, mehnatsevarlik, sadoqat, samimiyat, ishonch, vatanni sevmolik, adolat, poklik, to'g'rilik singari fazilatlar shaxsiy namuna sifatida ota-onadan farzandga bevosita singiriladi. Urf-odat va an'analarimiz, madaniyatimizdan bahramand bo'lgan o'g'il-qizlarimizning hayot tarziga yoshliklaridan ota-onalariga ko'mak berish, so'ngra esa o'z oilalari uchun qayg'urish hissi singib boradi.

O'zbek oilasining o'ziga xos ma'naviy qadriyatlardan biri oilada yoshi ulug' qariyalar – bobo va buvilarning yuksak mavqe va martabaga egaligi bo'lib, ular hamisha izzat-ikrom qilinadi, barcha masalalarda ular bilan maslahatlashib, so'ng ish boshlashga amal qilinadi. O'zbek oilasiga xos mazkur tarbiya jarayonida milliy-madaniy merosning qanday o'rin tutishi, salmog'i, ahamiyati xususida asosliroq fikr yuritish imkoniyati paydo bo'ladi. Oilada otaning mavqeyi balandligi, ona ham o'zining haq-huquqlariga egaligi, farzandlarning ota-onani hurmat qilishi ham ko'p yillar davomida ota-bobolarimiz qalbiga singib ketgan ushbu qadriyatlarni farzandlarimizga yanada chuqurroq o'rgatishimizni zamon talab etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2021-yil 19- yanvar kuni ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishidagi nutqi.
2. Rizouddin ibn Faxruddin. "Oila" Mehnat nashryoti.1991 yil.
3. Egamberdiyeva N.M. "Zamonaviy oilada, farzand tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish masalalari" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami.
4. Abduraxmonov,I.A.(2018). Psixologiya asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.
5. Medically reviewed by Matthew Boland, PhD — Written by Zawn Villines — Updated on January 15, 2024
6. Mirzahmedov B. va boshqalar. Fizika o'qitish metodikasi. I qism. Toshkent.

2010 у.

7. Т.П.Ефремова, Электронная лабораторная работа по физике как средство формирования информационной компетеентности учащихся,

<http://festival.1september.ru/articles/411219/>

8. Ишматов Қ. Педагогик маҳорат асослари. Наманган, НамМПИ. 2005

9. Ишматов Қ. Педагогик маҳорат асослари. Наманган, НамМПИ. 2005